

ANGOLSZÁSZ HADICÉLOK A KÉT VILÁGHÁBORÚBAN

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ötödik évében egyre fokozódó érdeklődés kíséri azokat a megnyilatkozásokat, amelyekből a világ háborúutáni új berendezkedésére lehet következtetni. Ebben a háborúban a nagyhatalmak általában sokkal titkolozóbbak hadicéljaik tekintetében, mint az első világháború alatt. A múlt világháború harmadik évének elején, 1916 december 18-án Wilson elnök felszólította a hadviselő feleket, hogy nyilatkozzanak hadicéljaik tekintetében s ettől kezdve egymást érik a jegyzékek és nyilatkozatok. A szembenálló felek feltárták a különböző területi kérdéseket és leszögezték azokat az alapelveket, amelyek szerint a békét tartós alapokra kívánják helyezni. 1917. február 6-án léptek be az Egyesült Államok a háborúba az antant hatalmak oldalán. Most már összhangba kellett hozni a Wilson által hirdetett világmegváltó eszméket, a „győzelemnélküli békét“ az antant hadicéljaival, amelyeket Amerika hadbalépése előtt Wilsonnak válaszképpen Briand nyolc pontba foglalt össze, a hadbalépés után pedig 1918. január 5-i beszédében Lloyd George körvonalazott. Így született meg Wilsonnak a kongresszus 1918. január 8-i beszédében előadott tizennégy pontja, ami újabb német és osztrák-magyar megnyilatkozásokat váltott ki, de tulajdonképpen az angolszász hadicélok végleges megfogalmazásának tekinthető.

A tizennégy pont közül hat foglalkozik általános elvi kérdésekkel, nyolc pedig konkrét területi ügyeket foglal magában. Az elvi kérdések: nyilvános békeszerződések, a jövőben mindennemű titkos szerződés kizárásával (1.), a tengeri hajózás szabadsága mind békeben, mind háborúban (2.), a gazdasági korlátok lebontása a lehetőségekhez képest és a kereskedelem szabadsága valamennyi nemzet számára (3.), állami megállapodás a fegyverkezés korlátozására (4.), a gyarmati kérdések pártatlan rendezése (5.) és egy nemzetek közötti általános szövetség alakítása, mely a kis és nagy államok számára egyaránt biztosítsa politikai függetlenségüket és területi integritásukat (14.). Az egyes területi kérdések: az orosz terület kiürítése és annak a lehetővé tétele, hogy az orosz nép szabadon döntsön sorsáról (6.), Belgium kiürítése és helyreállítása, szuverénitása jövőjének biztosítása (7.), a francia terület kiürítése, a megszállt területek visszaadása, 1871-ben Elzász-Lotharingia elszakításával Franciaországot ért igazságtalanság helyrehozása (8.), az olasz határok kiigazítása a nemzetiségi elvnek megfelelő módon (9.), Románia, Szerbia, Montenegró kiürítése és helyreállítása, Szerbia részére tengeri kijárat biztosítása (11.), a török szuverénitásnak a valóban török területekre való korlátozása, a többi nemzetiségek számára önkormányzat, nemzetközi megállapodás a Dardanellák szabad használatára (12.), szabad Lengyelország tengeri kijáráttal (13.) és végül „Ausztia-Magyarország népeinek, ame-

lyeknek a helyét más nemzetek között biztosítva kívánjuk látni, a legszelesebb lehetőséget kell nyújtani autonóm fejlődésükhöz.“ (10.)

Hogy az amerikai próféta tizennégy pontjából, amelytől az egész világ a maga megváltását várta, mi lett a párisi béketárgyalások folyamán, azt azok előtt, akik a két világháború között a fegyveres békét átélték, nem kell bővebben magyarázni. Az ítéletet maguk az Egyesült Államok mondták ki a békemű felett, amikor az annak biztosítására létrehozott Nemzetek Szövetségében nem voltak hajlandók résztvenni.

AZ ANGOLSZÁSZ HATALMAK a második világháborúban azután szögezték le hadicéljaikat, hogy Németország hadat üzent Szovjetországnak és a háború ezzel új szakaszához érkezett. Az angol és amerikai hadicélok teljes összhangba hozatala érdekében a nyilatkozatok most nem külön-külön, hanem közösen hangzottak el, valahol az Atlanti óceán egyik hajóján, ahonnan a fontos határozat az „Atlanti Charta“ néven ment a köztudatba. A közös nyilatkozat 1941 augusztus 12-én kelt és a következőképpen hangzik:

„Az Egyesült Államok elnöke és Őfelségének, az Egyesült Királyságbeli kormányát képviselő Churchill miniszterelnök úr nyílt tengeren találkozott.

Kíséretükben volt a két kormány több tagja, valamint a szárazföldi, tengeri és légi fegyvernemhez tartozó magasrangú tisztek.

Megvitatták az Egyesült Államok és a támadásnak ellenálló országok fegyveres ereje részére történő hadianyagszállítás minden kérdését, úgy, amint azok a „Lease-Lend Act“-ben szabályoztattak.

Lord Beaverbrook, a brit kormány hadfelszerelési minisztere is résztvett a megbeszéléseken. Ő most éppen útban van Washingtonba, hogy az Egyesült Államok kormányának illetékes szerveivel a további részleteket megbeszélje. Ezek a megbeszélések a Szovjetunió megsegítésének kérdését is fel fogják ölelni.

Az elnök és a miniszterelnök több megbeszélést tartott. Megvizsgálták a világ civilizációját veszélyeztető ama kérdéseket, melyek a hódítás útján történő katonai megszállások politikájából származnak, amit Németország hitlerista kormánya és vele szövetséges más kormányok vezettek be; és tisztán megállapították azokat a rendszabályokat, amelyeket mindkét állam e veszélyekkel szemben saját biztonsága érdekében foganatosít.

Megegyezésre jutottak az alábbi közös nyilatkozatban:

Együttes nyilatkozata az Amerikai Egyesült Államok elnökének és az Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányát képviselő Churchill miniszterelnök úrnak, akik találkoztva egymással, helyesnek tartották nyilvánosságra hozni országaik nemzeti politikájának bizonyos közös elveit, amelyekre a világ jobb jövője iránti reményeiket építik:

1. Országaik nem keresnek a maguk javára sem területi, sem egyéb természetű gyarapodást.

2. Nem törekednek semmiféle olyan területi változásra, ami nem egyezik meg az illető népek szabadon kifejezett akaratával.

3. Tiszteletben tartják minden nép jogát ahhoz, hogy kormányformáját, amely alatt élni akar, megválassza; és az a kívánságuk,

hogy a szuverén jogok és az önkormányzat visszaadassanak azoknak, akiket erőszakkal fosztottak meg tőlük.

4. Azon lesznek, hogy fennálló kötelezettségeiket tiszteletben tartva egyenlő feltételek mellett segítsék elő valamennyi nagy vagy kis, győztes vagy legyőzött állam részesedését a kereskedelemből és a világnak azokból a nyersanyagaiból, amelyek gazdasági jólétük szempontjából szükségesek.

5. Arra törekednek, hogy gazdasági téren minden nemzet között a legteljesebb együttműködést valósítsák meg s ezáltal mindenkinek jobb munkalehetőségeket, gazdasági fellendülést és szociális biztonságot biztosítsanak.

6. A náci tiranizmus végleges leverése után olyan békét akarnak megalapozni, amely minden nép számára megadja annak lehetőségét, hogy saját határain belül biztonságban éljen és amely biztosítani fogja azt, hogy minden ember minden országban életét félelemtől és szükségtől mentesen élhesse le.

7. Egy ilyen békének minden embert abba a helyzetbe kellene hoznia, hogy a tengereken és óceánokon akadálytalanul utazhassék.

8. Azt hiszik, hogy a világ valamennyi nemzetének reálpolitikai és szellemi megfontolások miatt le kell mondani az erőszak használatáról. Azt hiszik, hogy az általános biztonság egy szélesebb és állandó rendszerének megalapozásáig ezeknek a nemzeteknek a lefegyverzése elsőrendű fontosságú, mivel semmiféle jövőbeli béke nem tartható fenn, ha egyes nemzetek a szárazföldi, tengeri vagy légi fegyvereket továbbra is arra használják fel, hogy határaikon kívül támadással fenyegetsenek. Ugyanígy elősegíteni és támogatni fognak minden olyan intézkedést, mely a békeszerető népek számára a fegyverkezés nyomasztó terheit megkönnyíti.

Franklin D. Roosevelt
Winston S. Churchill.“*

HA AZ ATLANTI CHARTÁT összehasonlítjuk Wilson tizennégy pontjával, arra a megállapításra jutunk, hogy az angolszászok hadicéljai a mai világháborúban nagyjában ugyanazok, mint az elmúlt világháborúban voltak. A különbség a két program között elsősorban az, hogy amíg Wilson tizennégy pontja a legtöbb területi kérdést részletekbe menően szabályozta, addig az Atlanti Charta e tekintetben megelégszik bizonyos általános irányelvek leszögezésével. További különbség, hogy vannak mindkét nyilatkozatnak egyes pontjai, amelyek a másikban nem szerepelnek. Az Atlanti Charta nem vette át a tizennégy pont közül azt, amelyik szerint a jövőben nem köthetők titkos szerződések (1.), mivel erre a kegyes óhajra a két világháború között működő diplomácia már amúgyis eléggé rácsáfolt; nem emeli ki külön a gyarmati kérdések méltányos rendezését, amint azt a tizennégy pont tette (5.), és hallgat a genfi formájában csődöt mondott Nemzetek Szövetségéről (14.), bár a Charta több pontja csak olyan nemzetközi együttműködés mellett

* Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht XI. k., 1—2. sz., 1942. januári szám, 89—90. l.

valósítható meg, mely bizonyos nemzetközi szervezetet is feltételez. Nem szerepel viszont Wilson tizennégy pontjában az Atlanti Chartának az a megállapítása, hogy az Egyesült Államok és Anglia nem keres ebben a háborúban sem területi, sem egyéb természetű gyarapodást (1.).

Teljes összhangban mondja ki az Atlanti Charta Wilson pontjaival, a kereskedelem szabadságát (Charta 4., Wilson 3. pont), a tengerek szabadságát (Charta 7., Wilson 2. pont), a lefegyverzésnél azonban Wilson az általános lefegyverzés alapján állott, a Charta pedig csak egyes nemzetek lefegyverzéséről szól, sőt kilátásba helyezi, hogy egyes népeket az angolszász hatalmak más népek fékentartására fel fognak fegyverezni. (Charta 8., Wilson 4. pont.) A háború utáni nemzetközi együttműködésre vonatkozik a Charta 4., 5. és 6. pontja. A 4. a kereskedelem szabadsága mellett valamennyi államnak a nyersanyagokból való egyenlő feltételek melletti részesedését is kimondja, az 5. a gazdasági együttműködést helyezi kilátásba, a 6. pedig a népek biztonságát és az egyének boldogulását ígéri, ami szintén csak fokozottabb nemzetközi együttműködés útján valósítható meg.

A területi kérdéseket illetően a Charta amellett, hogy az Egyesült Államok és Anglia nem akar területileg gyarapodni, két alapelvet szögez le: az egyik az, hogy a területi változásoknál a népek szabadon kifejezett óhaját tartják irányadónak (2.), a másik szerint pedig a szuverén jogok visszaállítása ott, ahol attól erőszakkal fosztottak meg népeket, amit még az is kiegészít, hogy a népek maguk választhatják meg kormányformájukat (3.). Ha végigtekintünk Wilson 6—13. pontjain, azt látjuk, hogy angolszász szempontból ugyanazok a vitás területi kérdések vannak szőnyegen, amelyek a múlt világháborúban voltak, csak hogy azóta még újabbak csatlakoztak hozzájuk. Ezeknek a vitás, legnagyobb részben európai területi kérdéseknek a kiújulásához éppen a wilsoni tizennégy pont, illetve az a mód vezetett, ahogyan ezekkel a pontokkal a páris körüli békemű megalkotói visszaéltek.

WILSON TIZENNEGY PONTJÁT nagy lelkesedéssel fogadták a világ népei s csak a békekonferencián derült ki a pontok alkalmazhatatlansága s alkalmazóinak kapzsisága és önzése. Az Atlanti Charta már a megalkotását követő évben ellentmondások kereszt-tüzébe került s a Szovjetunió magatartása következtében már több ízben merült fel megváltoztatásának szükségessége. A kis népek mindenesetre feszült figyelemmel kísérik, milyen hullámzásokat mutat a túlsó oldalon a hatalmi viszonyok és az igazságtevés szándéka között folyó küzdelem.

MIKÓ IMRE